



och ekonomistyrning i vården tål verkligen att diskuteras. Men IHEs vidgade perspektiv på patientinflytande, från en »marknadsterm» till en diskussion om vårdinnehållet, är bokens kanske största förtjänst i läkarperspektivet. Valfrihet och patientinflytande blir då en diskussion om vårdinnehållet; om etik, konsultationens psykologi, läkarens avskärmning i sitt språk med kanske överklassmanér etc.

Mycket av ett sådant inflytande, med patientens egna synpunkter som styr läkarkonsultationen, remiss- och medicinal och annat av vårdinnehållet, är attityder. Men läkarens möjlighet att ge plats för detta är en tids- och resursfråga och en fråga om verksamhetsmål.

Kostnadskontrollen inskränker valfriheten

På ett sätt har 1990-talet givit ökad frihet i val av sjukhus, läkare i andra landstingsområden, olika vårdgarantier etc. På ett annat sätt har valmöjligheterna kanske försämrats. Den uppskrivade takten till följd av ökad konkurrens och den ensidiga värderingen av vårdresultat i s k produktivitet kan i högsta grad påverka patientinflytandet. Risken är uppenbar att egna ekonomiska intressen hos läkaren eller vårdenheten styr behandlingsval, remissinstans, gör vårdtid anpassad till diagnosrelaterade grupper (DRG) till ett tvång etc. Detta inskränker patientens valfrihet. Boken ger tyvärr inget svar på om 90-talets marknadsanpassning av sjukvården sammantaget ökat eller minskat valfriheten. Inte heller ger den från andra synpunkter en sammanvägd bild av vinster och förluster av detta decenniums omvälvande sjukvårdspolitik.

För både marknadstroende och skeptiker

Men det är värdefullt när också de »marknadstroende» forskarna och debattörerna erkänner målkonflikter och i alla fall vill formulera motsättningarna. Bland de två inläggen i boken från Arbetslivsinstitutet är doktorand Paula Blomqvists inlägg mest tillgängligt för en sjukvårdsanställd utan för mycket utbildning i ekonomisk teori. Vart går svensk sjukvård idag när kostnadskontrollen inskränker valfriheten? Landstingspolitik är ofta ett bedrövligt spel men ändå en demokratisk yttring. Hur balanserar den marknadens krafter? Det ökade inslaget av privata aktörer under 90-talet, och privata försäkringslösningar utanför den offentliga sfären

som ligger i startgroparna, hur undergräver dessa företeelser jämlikhetsidealen i välfärdspolitiken?

I ett avslutande kapitel »Makten över vården» redovisar IHE-chefen Anell sin uppfattning att valfrihetsrevolutionen har misslyckats. Det beror dels på att medborgarna egentligen inte önskar sig fler valmöjligheter i vården, och därför inte heller bryr sig när politikerna ändrar förutsättningarna, dels på att landstingsmodellen är dåligt skickad att skapa förutsättningar för brukarinflytande.

Uppsatsen är läsvärd både för marknadstroende och för skeptiker. •

Fyra böcker om depression – vanlig orsak till mänskligt lidande

Harold H Bloomfield, Peter McWilliams. **Fri från depression. En vägledning för deprimerade och deras anhöriga.** 236 sidor. Stockholm: Wahlström & Widstrand, 1996. Pris ca 290 kr. ISBN 91-46-16950-4.

Waldemar Greil, Norbert Sassim, Charlotte Ströbel-Sassim. **Manic-depressive illness: therapy with carbamazepine. For patients, relatives and therapists.** 144 sidor. Stuttgart: Georg Thieme Verlag, 1996. Pris DM 19.80. ISBN 3-13-104-071-8.

Tom Fahlén. **Vägen tillbaka. Om depressioner och depressionsbehandling.** 47 sidor. Helsingborg: Lundbeck läkemedel, 1994. ISBN 91-630-2502-7.

Giacomo d'Elia. **Frågor och svar om elbehandling. Information till patienter och anhöriga.** 22 sidor. Helsingborg: Lundbeck läkemedel, 1996. ISBN saknas.

Recensent: överläkare Håkan Odeberg, psykiatriska kliniken, Nyköpings lasarett.

Intresset för depressionssjukdomen har ökat under senare år, vilket visat sig i ett stort antal artiklar om sjukdomen och dess behandling i såväl facklitteratur som kvällstidningar och

veckopress. Användningen av antidepressiva medel har ökat kraftigt. Detta har lett till en debatt om de s k lyckopillrens roll i vårt moderna samhälle. Eftersom depressionens yttringar i så mycket liknar vanliga mänskliga reaktioner på sorg och besvikelse är det inte förvånande att begreppet, inte minst bland allmänheten, är kontroversiellt.

Att på begränsad tid förmedla en acceptabel bild av tillståndet är många gånger en svår uppgift för behandlaren, och det finns ett stort behov av stöd i vederhäftig och lättläst litteratur anpassad till patienter och anhöriga.

Bred amerikansk bok

Ett lovligt försök i denna riktning är psykiatern Harold Bloomfield och författaren Peter McWilliams bok »How to heal depression», från 1994 i genomarbetad översättning av Per Nyqvist och fackgranskad av läkaren Mikael Nordfors. Den svenska titeln är »Fri från depression, en vägledning för deprimerade och deras anhöriga».

Då man öppnar boken är den allt annat än avskräckande, trots sin tjocklek. Den är indelad i fyra avsnitt:

1. Att förstå depressionen
 2. Att bota hjärnan (Healing the brain)
 3. Att bota psyket (Healing the mind)
 4. Efterhand som du blir bättre
- Dess delar är indelade i kapitel med underrubriker som t ex:
- Du är inte ensam
 - Lid inte i onödan
 - Det är inte ditt fel
 - Det är inte någon annans fel
 - Skjut upp viktiga beslut.

Kapitlen» är ett par sidor långa, och innehåller till stor del vedertagen kunskap om depressionssjukdomen i lättfattlig och kortfattad form, som påståenden varvade med mer eller mindre kända citat ur skönlitteratur och poesi. Här har översättaren lagt ned ett stort arbete och i vissa fall ersatt i Sverige mindre kända citat med exempelvis Nils Ferlin.

Alltför brett perspektiv

Initialt under läsningen av avsnitt 1, »Att förstå depressionen», blev jag upplivad av att på detta sätt finna relevant information intresseväckande och lättillgängligt framförd. Hur vanlig sjukdomen är, hur den yttrar sig, vilka konsekvenser den kan få för livskvalitet, relationer och yrkesliv presenteras på ett

smittande sätt. Tyvärr infann sig efterhand en känsla av att författaren försökt greppa över för mycket, anlagt ett för vitt perspektiv för att sedan återföra det till depressionssjukdomen.

Denna beskrivs som den vanligaste orsaken till ett otal former av mänskligt lidande, och författaren – såsom jag uppfattar det – raljerar över poeter och filosofer från äldre tider som i brist på adekvat behandling tvingats »romantisera depressionen». Detta minskar trovärdigheten i en bok som annars bär en genuin, uppriktig och självupplevd prägel.

Tyvärr förstärks detta intryck efterhand, och påverkas också av avsnitt som tydligt är anpassade till amerikansk medelklass. Att, innan man går in i behandling, »intervjua» två eller tre psykiater är sällan möjligt för en deprimerad svensk, och patienter som jag låtit läsa boken har reagerat starkt mot detta.

Citatet på motstående sida, »Gå aldrig till en läkare som låtit blommorna på mottagningen vissna», är visserligen talande men riskerar nog att göra flera av oss, inte minst undertecknad, betydligt mindre arbetsbelastade!

Antidepressiva läkemedel avhandlas

I avsnitt 2, »Att bota hjärnan», beskrivs antidepressiva läkemedel, deras verkan och biverkningar och ryktena kring »lyckopiller» på ett återigen lättfattligt och relevant sätt. I detta sammanhang kan kommenteras en artikel i Aftonbladet från hösten -96, där översättningen anklagades för att vara manipulerad, eftersom läkemedelsnamn bytts ut. Jag har jämfört dessa avsnitt med originalet och kan instämma med översättaren att det är mer relevant för svenska förhållanden att nämna Cipramil och Seroxat än preparat som inte finns i Sverige. En slående brist i detta avsnitt är dock att ECT överhuvud taget inte omnämns som behandlingsalternativ, inte heller litium!

Ett kapitel ägnas behandlingsformer

I avsnitt 3, »Att bota psyket» tar författaren initialt upp etablerade behandlingsformer som kognitiv och interpersonell terapi, men fortsätter därefter in i en begrepp värld ganska långt från det kanske lite torra svenska synsättet. Kapitel 61 påstår att »Det är okej att ha känslor, vilka som helst» och fortsätter med att det inte finns »dåliga» och »bra» känslor, och uppmanar oss att »röras av vårt eget liv». När man senare uppmanar läsaren att »Räta på ryggen» för att andas bättre och övergår till att diskutera positiva affirmationer får jag svårt att behålla intresset, och tyvärr

förts därmed mycket av det positiva intrycket från början av boken.

För att utröna hur mycket av dessa reaktioner som enbart var att hänföra till undertecknads inskränkthet har jag låtit ett antal medarbetare och patienter läsa boken. Med få undantag har reaktionerna varit likartade. Man har uppfattat boken som allt för »hurtfrisk» och vissa citat och påståenden till och med som cyniska, vilket dragit ned helhetsintrycket. En kulturellt engagerad patient med intresse för alternativa behandlingsformer och synsätt – som jag trodde skulle vara positiv till bokens försök att vidga perspektivet – var mycket kritisk och uppfattade, trots författarens ansats att beröra existentiella frågor, att dessa berörts perifert, till och med utelämnats. Jag citerar:

»Boken är lättläst men ändå svåröverskådlig ... präglad av den amerikanska 'jargonstil' som tyvärr är alltför vanlig i dessa dagar och som ger den en sämre trovärdighet än den måhända förtjänar». Instämmer!

Alltför amerikansk

En del i svårigheten för mig att acceptera boken ligger sannolikt på det språkliga/kulturella planet. Översättningen är välgjord, men på samma sätt som amerikanska sångtexter ofta upplevs överemotionella när de översatts till svenska förskjuts nyanserna. I den nordiska traditionen ligger nog också en försiktighet med alltför kategoriska påståenden, vilket gör att man värjer sig.

Bokens ansats är dock lovvärd, och den utgör ett utmärkt diskussionsunderlag. Enligt min mening skulle den dock vinna på en nedkortning och anpassning till svenska förhållanden.

Bok nummer två tråkig men saklig

En närmast totalt motsatt framtoning har Waldemar Greil, Norbert Sassim och Charlotte Ströbel-Sassims bok »Manic-depressive illness: Treatment with Carbamazepine» med den bipolära sjukdomens typiska förlopp grafiskt på framsidan. Titel, omslag och innehållsförteckning är torra och sakliga, och endast orden »For patients, relatives and therapists» antyder att detta är något annat än en bok enbart för fackmän. Innehållsmässigt är den tydlig, lågmäld och med stor öppenhet inför våra nuvarande kunskapsbegränsningar. Den ger dock, vilket framhålls i ett förord av professor Stuart Montgomery, en av de europeiska giganterna på det affektiva området, en mycket aktuell översikt över det bipolära fältet såsom det beskrevs vid det europeiska konsensusmötet, ECNP, i Wien 1995.

Den bipolära sjukdomens yttringar,

konsekvenser, orsaker och behandling beskrivs i lättfattliga ordalag med ständig återföring till accepterade medicinska termer som skrivs inom parentes och därmed förklaras. Olika synsätt diskuteras, och praktiska åtgärder föreslås, bland annat en stor betoning på självhjälpssgrupper.

Karbamazepin ägnas ett särskilt avsnitt i slutet av boken. För mig var den en ren och skär njutning att läsa, men man kan fråga sig om den med sin »tråkiga» uppläggning har förutsättningar att nå ut till en bredare publik. Det framgår dock av förordet att den tyska (ursprungliga) upplagan sålde slut på bara några månader! Såsom jag uppfattar det kan denna bok vara bättre anpassad till svenskt kynn, den har också styrkan att belysa även den maniska fasen och olika blandtillstånd, vilket kliniskt är oerhört viktigt. Nackdelen är givetvis att boken ännu inte finns på svenska. Undertecknad när dock en förhoppning att finna utrymme att, i samarbete med Agneta Nilsson, arbeta med en svensk översättning. Om detta kan bli verklighet återstår att se.

Två broschyrer med svensk prägel

En bok som i högsta grad är anpassad till svenskt tänkande, och som på ett likaledes lågmäلت och översiktligt sätt beskriver depressionssjukdomen är Tom Fahléns »Vägen tillbaka». Tyvärr innehåller den första upplagan FASS-texten till Cipramil, vilket ger den en antydan till produktbroshyrkaraktär, vilket den dock inte på något sätt förtjänar. Den är skriven av en erfaren kliniker, och framhåller inte någon behandling framför någon annan. En ny upplaga planeras till hösten -97.

Uppdraget att anmäla »Fri från depression» har fäst min uppmärksamhet på värdet av denna typ av litteratur, och resultatet har blivit att jag i stor utsträckning lämnat Tom Fahléns bok till såväl patienter som anhöriga. Vid svåra depressioner där ECT varit aktuellt, har professor Giacomo d'Elias skrift »El-behandling, information till patienter och anhöriga» varit ett ovärderligt komplement.

d'Elia lyckas med konststycket att på ett lättfattligt och avdramatiserande sätt informera om denna värdefulla men bland allmänheten fortfarande kontroversiella behandlingsform. •

Adressera korrespondens om nya böcker och recensioner till:

Bokredaktionen, Läkartidningen, Box 5603, 114 86 Stockholm.